

PETŐFI-MUZEUM.

K I A D J Á K:

DR. CSERNÁTONI GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
KORBULY JÓZSEF.

Megjelenik minden két hónapban. Előfizetési ára egy évre 2 frt 50 kr. Egy-egy fűzet ára 50 kr.

Május—Janius.

Kéziratok és előfizetési pénzek a kiadóhivatalnak címzendők. Kolozsvár, Bel-Farkasutca 13. sz.

Petőfi költeményeinek sorrendje 1847—49-ből.

(Első közlemény.)

Köztudomású, hogy Petőfi nagy súlyt helyezett költeményei sorrendjére. Még ha valamely lapnak küldött is be egyszerre több költeményt, a közlés sorrendjét megszabta s ha nem e szerint jártak el, mindig boszankodott, bizonyossága ennek Kovács Pállal váltott pár levele.¹ Annál nagyobb gondal rendezte költeményeit szigorú sorrendben a saját felügyelete alatt készült kiadásokban és nyomda alá készített kézírataiban. Általában való az, hogy Petőfi oly sorban rendezte költeményeit, a mint írta őket. Ez az elv vonul át költeményei rendezésében már pályája kezdetétől s majdnem kivétel nélkül a helyet is oda tette, hol költeményeit írta. Ez elv alól

van ugyan kivétel, mert a pontos sorrendet, mint ez kimutatható, ifjabbkori költeményeiben nem tartotta meg mindig, s szerette legelől vagy a kötet végére valamelyik hatásos költeményét tenni; de más részt kivált utóbb az időszerinti sorrendhez annyira ragaszkodott, hogy költeményeivel végig lehet követni életének eseményeit, gazdag változatait s ezért alig van még költő, kinek élete akkora világot vetne költeményeire s megfordítva. Költeményei magyarázzák életét s az életnek lelkére tett hatásait; életének alapos ismerete pedig világot vet költésének indítékaira.² Mert a szó valódi értelmében illik műveire Goethenek az a megjegy-

¹ L. Baróti: Pet. újabb reliqu. 87—88. lap.

² Indíték, találó szó a motivumra, Beöthy Zsoltnál találtam.

zése, hogy minden jó költemény alkalmi költemény.

Minő az a legjobbsorrend, melyben költeményei elhelyezendők: 1846 végéig kijelölte ő maga az 1847-ben sajtó alá rendezett „Összes költeményei“-ben, melyek egyetlen nagy kötetben jelentek meg; az 1847—49-ből való költeményeire nézve pedig ez a sorrend megállapítható kézírataiból.

Petőfi kézíratai kétségtelenül többször voltak átnézve, meg is látszanak rajtok a használat nyomai; azonban még eddig alig valának tanulmányozva a költő intentioi és szelleme iránt elég tisztelettel. Két dolog mindjárt első tekintetre is szembe ötlük: egyik az, hogy a helyes, hibátlan szövegre és helyesírára az eddigi kiadások még csak megközelítőleg sem fordítottak kellő gondot és szorgalmat; másik, hogy a költő által megállapított sorrendet önkényesen fölforgatták s így eshetett meg pl. az, hogy a legújabb kiadásban a „Szeretlek, kedvesem!“ cz. költemény az 1849-diek közé került, holott 1848 végéről való s ezek között a 94-dik (106 közt t. i.)¹

Az elsőről, a hibátlan szöveg és helyesírás szükségességéről alig

¹ Újabb az Athenaeum megbízásából Hahn Adolf székesfehérvári tanár foglalkozik egy szövegkiadás al, a kéziratok alapján. Ez remélhetőleg a legjobb Petőfi-kiadás lesz, mely mindkét szempontra súlyt fog tenni.

lehetne elég súlylyal szólni. A költő szövege az utolsó betűig „szent“, a melyen változtatni senkinek sincs joga s mindakettő tanulmányozására s megállapítására szakértelem kívántatik. Az eddigi kiadások nagy részben az ily szakértelem nélkül szükölködnek s kivált nincs az ú. n. nyomdai javítás — a mint Arany mondja — „hozzaértő egyén által a szerző céljaihoz, a nyelv és mérték kívánataihoz“ alkalmazva. Mert a költő műveinek kiadásához még nem elég a helyesírás általános elvének ismerete, a költő a helyesírást is a szükséghez képest használja. Pl. Petőfi rendszerint „bucsú“-t ír és mégis „Ujonnán visszajött a régi baj“ cz. versében (1. szak, 7. sor) így írja: „És vérem, a vég búcsuzásra tán“ sat., mert a mérték úgy kívánja; de a kézen forgó kiadásokban „bucsuzásra“ áll, mi magában jó, de itt hibás. Ilyen hibát százával lehetne még a legjobbaknak tartott kiadásokból is idézni, nem szólván arról, hogy Petőfi ortographiája sincs egyáltalán tiszteletben tartva. Pedig e tekintetben Petőfinél alig van nehézség, mert, mint Arany találóan mondja: „Ki Petőfi kéziratát ismeri, tudja, hogy az ő írása nemcsak calligraphiai csin, hanem helyesírási szabatosság tekintetében is a legjobbak egyike volt. Nem is haladt azóta a magyar helyesírás, kivéve talán,

hogy az ő kettős **ly**-ei helyett (melly, illy, olly) egy **ly** kapott lábra, s hogy a változó **sz** hangú igékben, hol ő Révay után **t-t** írt (aluttam, — de nem következetesen alúgy, alunni, alunnám stb) a többség ma **d-t** használ. Nem volt hát semmi oka a javítóknak megváltoztatni Petőfi helyesírását.¹ Arany ezt Müller Gyuláról mondja, ki 1862-ben „Alkotmányos nagy naptár“-ában kiadta az Apostolt;¹ de e megjegyzés szóról-szóra talál a mai kézenforgó kiadásokra is, gondosság tekintetében csak a Badics-féle iskolai kiadás tevén dícséretes kivételt. De épen így talál az is, mit utóbb mond Arany: „Nem volt joga fölöserélni, elhagyni, más helyre rakni (Müller Gyulának t. i.) Petőfi írásjeleit: a gondolatjelt (. . .) egyszerű vesszővel, a pontot commával, a felkiáltást ponttal, vagy viszont váltogatni fel, tetszése szerint és találomra.“ Ezek aranyiszavak s ezt joga, a mint a kézenforgó kiadásokban lelkiismeretlenül történt, ma sincs senkinek. Nincs joga tehát e helyett az idézett költemény 2-ik szakában:

Mit tétovázol úgy, halál, miért
 Meg nem halok vagy mért vagyok beteg?
 Félsz hozzám nyúlni, te hatalmas úr?
 Vagy csak ijesztesz? . . . meg nem ijedek.
 ezt a helyesírást használni:

¹ Arany: Hátrahagy. ír. és lev. (Prózai munkák.) 266—7. l.

Mit tétovázol úgy, halál? miért
 Meg nem halok? vagy mért vagyok beteg?
 Félsz hozzám nyúlni, te hatalmas úr?
 Vagy csak ijesztesz? Meg nem ijedek. Sat.
 Petőfi műveinek kiadásában nézetünk szerint a modern helyesírás kedvéért csupán a kettős **ly**-et lehetne és szabad is elhagyni azért, mert a kettős **ly** nem Petőfi különös sajátossága, hanem akkoriban általános helyesírási szokás volt s ő levelezéseiben s oly írataiban, melyek nem nyomtatás alá készültek, gyakran elhagyta s csak egy **ly**-et írt: **ily, oly, mely** sat. Különben a helyesírás e divata, főleg hírlapokban, még az 50-es években is általános volt, csak a Szépirod. Szemle hagyta el már 1847-ben.

A költemények sorrendje, mint említém, épen oly kevéssé van tiszteletben tartva, mint a költő által megállapított szöveg s jelenleg csak erre térve ki, adjuk a költemények címét 1847—49-ből sorszámmal ellátva (Petőfi egyébként sorszámot nem adott), a költő által megállapított sorrendben s a kézirat lapszámával.

1847.

1. Egy barátom az ifjuság	5
2. Ha férfi vagy, légy férfi	6
3. Kutyakaparó	7
4. Szomorú éj	10
5. Palota és konyhá	12
6. A kutyák dala	14
7. A farkasok dala	15
8. A XIX. század költői	16
9. Egressy Etelke	18

10. Szent sír	19	47. Bírom végre Juliskámat	68
11. Ide, kis lyány	21	48. A majtényi síkon	69
12. Arany Jánoshoz	22	49. Te az enyém, én a tied	70
13. Három fiú	23	50. Arany Laczinak	71
14. Magyar vagyok	25	51. Milly szép a világ!	73
15. Keserű élet, édes szerelem	26	52. Sári néni	74
16. A Tisza	27	53. A csonka torony ¹	75
17. A felhők	29	54. Lennék én folyóvíz	76
18. Csuklyában jár a barát ¹	30	55. A gólya	77
19. A magyar ifjakhoz	31	56. Pusztá föld ez, a hol most járok	80
20. A szél	33	57. Utazás az alföldön	81
21. Édes öröm, ittalak már	34	58. Kérdezd: szeretlek-e?	82
22. Ujjonnan visszajött a régi baj	35	59. Bucsó-pohár	83
23. A nép nevében	36	60. Hires szépség	84
24. Háború volt	38	61. Mi lárma ez megint?	85
25. De mért is gondolok rá?	39	62. Hozzám jösz-e?	86
26. Az árva lyány	40	63. Fölszedtem sátorfám	87
27. Két sohaj	43	64. Múzsám és mennyasszonyom	88
28. Mi volt nekem a szerelem?	45	65. Az időhöz	90
29. Tedd le, bojtár, a subádat	46	66. Az erdőnek madara van	91
30. Világosságot ²	47	67. Tompa Mihálynál	92
31. Szőke asszony, szőke asz- szony	49	68. Alkony ²	94
32. Katona-élet	51	69. Panyó Panni	95
33. A szerelem	52	70. Széphalmon	96
34. A virágok	53	71. Meleg dél van	98
35. Kit feledni vágytam	54	72. A munkácsi várban	99
36. Az ítélet	57	73. Amott az a hegy	100
37. Első esküm	58	74. Látom kelet leggazdagabb virányit	101
38. A türelemről	59	75. Kard és láncz	102
39. F. A. emlékkönyvébe	60	76. Válasz, kedvesem levelére ³	105
40. Rongyos vitézek	61	77. Jó ideje lement a nap	107
41. Zöld Marcsi	62	78. A betegséggel szomszéd a halál ⁴	108
42. Ha én kedvesemről gondol- kodom	63	79. Az elhagyott zászló	109
43. Tűz	64	80. Már galambom, engedj meg	110
44. Hol a leány, ki lelkem rö- pülését	65		
45. Röpül az úti por	66		
46. Bányában	67		

¹ Eredetileg: „Jár a barát csuklyá-
ban“

² E költemény után áll kihúzva:

Az emberiség sorsa.

A fának lombokat ad a tavasz,

¹ Eredetileg: A z ó torony.

² Előtte egy költemény címe és 2 sora
olvashatatlanul kihúzva.

³ A kiadásokban hibásan így e cím:
„Válasz kedvesem egy levelére.“

⁴ Kihúzva, de elolvastván, kiadtam a
Főv. Lap.-ban 1890. 23. sz. és Pet.-Muz.
1890. 2. szám. (Hibátlan közlés.)

81. Koronázás ¹ (Heine után németből)	111
82. Augusztus 5-én	112
83. Levél Arany Jánoshoz	113
84. T. M. kisasszonyhoz	115
85. A költészet	116
86. Az én Pegazusom	117
87. Ismét könny!	118
88. Falu végén kurta kocsmá...	119
89. A vándor legény	120
90. Ne bántson az meg	122
91. Homér és Oszían	123
92. Tarka élet	125
93. Ó. B. kisasszonyhoz	126
94. Szép levél ²	127
95. Megbántott a rózsám	128
96. Jó költőnek tartanak ³	129
97. A csillagos ég	130
98. Csak úgy omlanak most hozzám	131
99. Szívem	132
100. A szájhősök	133
101. Valahogy	134
102. Illyen óriást mint	135
103. Ősz elején	136
104. Bucsó a nőtlenségtől	137
105. A kisbéres	138
106. Azokon a szép kék hegyeken túl	139
107. A sivatag lakói	140
108. Főösleges aggalom ⁴	141
109. Mézeshetek ⁵	142
110. Beszél a fákkal a bús őszi szél	143
111. Az ember	144
112. A mióta én megházasodtam	145

¹ A költő kéziratából ki van húzva s így a kiadásokban csak a költő által kihagyott költemények közt volna igazi helye.

² Kihúzva. Ezt is közöltem a Föv. Lap. 1890. 23. sz. és Pet.-Muz. 1890. 2. szám. (Hibátlan közlés)

³ Eredetileg: „Nagy költőnek tartanak.“

⁴⁻⁵ Az a levél, melyen e két költemény állt, ki van ollóval metszve. L. bővebben Pet.-Muz. 1890. 66—67. l.

113. September végén	147
114. Elértem, a mit ember érhet el	148
115. Kazinczy Gáborhoz	149
116. Az utósó virágok	150
117. Egykor és most	151
118. A szerelem országa	152
119. Menny és föld	154
120. Csendes élet	155
121. Az volt a nagy, nagy munka ¹	156
122. Híntón és gyalog	157
123. Mi a szerelem?	158
124. Bölcselkedés és bölcsesség	159
125. Meddig alszol még, hazám?	160
126. Tíz pár csókot egy végbül...	161
127. A rab	162
128. A hold elégiája	163
129. A koldús sírja	164
130. Ez már aztán az élet!	165
131. El innét, el e városból...	166
132. Arany Jánosnál	167
133. Dicsérsz kedves	169
134. Nézek, nézek kifelé	170
135. Szép napkeletnek	171
136. Oh ne bántsd a költőt... (Moore után angolból)	172
137. Őszi éj	173
138. Bíró, bíró, hivatalod	174
139. Rózsabokor a domboldalon	175
140. Pató Pál úr	176
141. Egy apához	177
142. Állj meg, feleségem	179
143. Az éj	181
144. Okatootáia	183
145. Mosolyogi rám!	185
146. A magyar politikusokhoz	186
147. Feleségem neve napján	188
148. Csendes tenger rónaságán...	189
149. Honvágy (Béranger után francziából)	191
150. Czakó temetésén († öngyilkosság által decz. 14. 1847.)	192

¹ Eredetileg: „Ez volt a nagy, nagy munka...“

151. Vas-uton	193
152. A haraghoz	194
153. Kinn a ménes, kinn a pusztán	195
154. Még alig volt reggel.	196
155. Szilveszter éje 1847-ben	197

1847-ből való még a Dalaim is, melyet Petőfi az Ellenőrben adott ki, miről részletesebben szoltunk a Pet.-Muz. 1889. 21—24. l. Petőfi e költeménye 1847. márcz. 17-én már

készen volt, ezt tudni lehet abból, hogy a nemzeti kör estélyén e nap elszavaltta, miről Szelestey tudósítását folyóiratunk e számában közöljük.¹ A Dalaim nincs ugyan a költő sajtó alá rendezett kéziratában lemásolva, de eredeti kézirat maradt meg róla s így került az 1847-diki költemények élére a kiadásokban. Bővebben szoltunk róla az id. helyen.

Ferenczi Zoltán.

Petőfi és Arany viszonyához.

A Pesti Napló 1851 július 4-iki 396-ik számában egy névtelen szerző „Néhány nap Erdélyben“ cz. cikkét közöl, amelyben Arany Jánosnál tett látogatásáról is megemlékszik. Beszélgetés közben Petőfiről is szólnak, mialatt a szerzőnek alkalmá nyílik a két nagy költő egyénisége és működése között párhuzamot vonni. Az erre vonatkozó rész a következő:

„. A bihari rónák távolában már kékellett Erdély. Mint örvendék, hogy újra hegyet láthatok. A pusztában is van költészet, kivált ha Petőfit és Aranyt olvassuk, de én hegyek közt születtem s hegyek közt kívánok meghalni. Érzem, hogy a hegyi ember jobban szeretheti szülőföldét. És oh az erdélyi hegyek! Mintha már előttem állana a Marosmente tündérvölgy nyilataival, a vadregényes havasi vidék, a kies Szamosvölgy álomszerű tájai, erdők a bérczen, vizesés a fenyvesek közt, várrom a sziklán.

Mintha már tapodnám a szent földet, hol annyi virág, és annyi sirhalom, annyi dicsőség és annyi nyomor, annyi szépség és annyi bánat!

Mégis mulatni kívántam e pusztákon, s tudva, hogy sok keserű óra vár reám, nem akartam elszalasztani egy jónapot, s meglátogatám Arany Jánost, a puszták költőjét, „az aranyok aranyát“ mint Petőfi szokta mondani jó kedvében.

Dél előtt érkeztem Szalontára slakása után kérdezősködém. Egy alacsony kis házhoz vezettek. Mindjárt eszembe jutott, hogy erről írhatta:

Se nem pincze, se nem bolt,
Csizmadia műhely volt.

De a fehérre meszelt fal, csinos udvar, barátságos szoba, hol mindenütt gondos női kezek nyoma látszott, a nyugodt házigazda, derült gazdasszony, vidám gyermekek sejtették, hogy a vén fa,

¹ 189—192. l.

mely a lak fölé védelmezőn terjeszkedik, több kincset rejt, mint sok palota büszke boltivei.

Szivesen fogadott s maga vágván számomra dohányt, pipával kínált meg. Ő egyszerű és csöndes ember, milyennek képzeltem. E nyugalmas homlok, e mély de csöndes tűzű szem tudodra adják, hogy nem szenvedélyes és ragyogó lyricus áll előtted, de komoly epicus, ki fönséges nyugalomban Jupiterként uralkodik az Olympon. És családi köréről ráismerhetsz azon magyar életre, ép egészséges alakokra, melyeket műveiben annyi eredetiséggel rajzol.

Sok mindenről beszéltünk. Elmondá, hogy már nem jegyző, gazdálkodik és irogat, panaszkodott, hogy butorai- és könyveinek nagyrésze a forradalom alatt elveszett. Én könyves-asztalához léptem s néhány angol könyvet nyitottam föl. Nagy előszeretettel s reám nézve igen tanulságosan beszélt az angol költőkről, aztán mintha restellené, hogy tudósodik s én oly figyelemmel hallgatom, más tárgyra tért.

Később Petőfi jövén szóba, tudakolá: mit tudok róla. Én elmondám, mit tudhattam, s egy régibb barátja után még első ifjúságából is említék egyetmást. Ő megindulva hallgatta s még szivesebb lön hozzám. Érdekes látvány lehetett e két férfiú együtt, kiket a

különböző természet és ugyanegy hirkoszoros pálya daczára is szoros és tartós barátság fűzött össze. Mily engedékenyen hajolhatott meg e nemesszívű, de ingerlékeny és viharos, e lángeszű, de szertelen becsszomjas jellem Arany nyugodt kedélye előtt, ki gyöngéit kimélte, roppant tehetségét bámulta, s hibáit nem bálványozá. Mint szerethette ő pályatársát, ki azon napokban, midőn minden lap „Toldi“ magasztalásával volt tele, és sokan, hogy ingereljék, párhuzamba tették vele, ki inkább lyricus volt, levelet ír hozzá, melyben csüggedezve mondja, hogy a költői pályáról alkalmasint visszavonul, mert meg nem felelhet a nagy várakozásnak. Petőfi tudta, hogy ez őszinte szó, mert Arany szinlelni nem tud, s eszébe juthattak költő ellenségei, kik megvetéssel szólnak róla, göggel néznek le rá, s fáradatlan dicséretetik magokat. Talán itt a kulcs, mely megnyitja a titkot, miért maradt egész végig Aranynak hő tisztelője, tartós barátja, ő, ki maga fölött semmi ambíciót nem türt s ingerlékeny hevében sok gyöngéd viszonyt széttépett, mit maga is sajnált, csak megbánni szégyelle.

Petőfi művei nem soká új kiadásban jelennek meg. Szükség, hogy egy avatott kéz írja meg életét, s egy szenvedély nélküli ítéző mutassa be. Ő érdekes és

sok tekintetben félreismert jellem, ő nagy költő, ki korszakot alkotott, s a szellemkincs, mit hátrahagyott, méltó, hogy becsüljék. A közönség olvasta ugyan műveit, de nem volt iránta tisztelettel, talentumos fiúnak mondá, de boldog vagy faragatlan betyárnak tartotta, az itészet fölfedezé ugyan némi hibáit, de kellőn és pártatlanul soha sem fogta föl, míg néhány barátja szelleme helyett hiúságának tömjénezett. A közönség megadta már az elégtételt, salonban és kunyhóban egyaránt énekelik dalait. De az irodalom egy tekintélyes része még most is ignorálja. Csak a multra, csak addig néz, meddig ő hatott, s nem akarja észrevenni, hogy mellette egy ifju irodalom nőtt föl, melynek egyik legnagyobb s fájdalom elveszett (Mások ellenben erősen hiszik,

hogy Petőfy (!) él. Szerk.) hőse nagy jövődőhez nyitott utat, mert a magyar irodalom nem volt, hanem lesz. Ideje, hogy előljpen. Ha följegyezte Petőfi tévedéseit, magánélete bizarrságát, ingerlet-szülte hiu kifakadásait, jegyezze föl nemes érzéseit, nagy törekvését és szent hagyományát is, s tűzze föl örök zöld koszoruját ama hideg homlokra, melyet, míg élt, csak félignyilóval diszitett, legtöbbször pedig megrugott.

Amazt csak magamban gondolám, ezt megmondám neki is. Ő semmit sem szólt reá, csak azt fájlalta, hogy Petőfiről, mint halottról kell beszélünk, többé nem ír hozzá kedélyes leveleket, sem meg nem látogatja, hogy fölvidtsa egyhangu óráit és játszódjék gyermekeivel.⁴

Közl.: *Csernátoni Gyula.*

A Petőfőtől tervezett írói szövetkezet 1847-ben.¹

Az előbbiekkal majdnem lehetne fejezni a tervezett írói szövetkezet történetét, mert a mint láttuk, Petőfinek ez a törekvése sem sikerült egészen s Tompától meg majdnem teljesen elhidegült. Arany szept. 7-én (1847) röviden érinti az esetet, mintegy sejtven, hogy egyelőre hiában szól róla bővebben. „Tompáról nem szólok, — írja. Csak azt sajnálom, hogy én árultam el. Én azt hittem, a

mit én tudok, azt már te előbb tudtad, mint a ki úgy is írtad nekem, hogy sokat veszekedel páter Tompával. Minden esetre kérlek válaszd a lágyabb itéletet; a mi lágy, az érettebb is.“²

Petőfi azonban valamint Tompának egyáltalán nem írt, nem tett e sorokra sem megjegyzést. Október 28-án végre Tompa tesz kérdést Petőfiről Aranyhoz írt le-

² Arany hátrah. ír. és lev. III. 103 l.

¹ I—II. közl. I. Pet.-Muz. 1890. I—II. sz.

velében; de ekkor már tudta, hogy Petőfi haragszik reá. „Kérlek, Petőfiről íj nekem sokat, mint van? Sokkal kevélyebb vagyok, minthogy ezt most, haragván reám — ő tőle kérdezem; de sokkal jobban szeretem őt, mint sorsa iránt közönyös lehessenek, tehát íj nekem a gazemberről!“¹ E helyet Arany szintén beszötte Petőfinek nov. 11-ről írt levelébe s tréfás megjegyzéssel kíséerte, mintegy puhatolni óhajtván Petőfi hangulatát, mert szerette volna őket kibékíteni.² Más részről azonban ösztintesége nem hagyta nyugton, míg Tompának meg nem írta, hogy Petőfinek ő „árulta“ el Tompa már említett nézetét a „triumviratus“-ról. Tompa 1847 decz. 1-jéről válaszolja neki, hogy ő ezt egyáltalán nem bánja. „Nem haragszom, és nem haraghatom pedig, mond, mert: soha sem mondtam én neked, hogy Petőfivel ne közöld, a mit én neked írok, és ezt szégyen is volna mondanom.“ Írt volna ő is Petőfinek, de nem tudta, hová. „Csak ő írna már nekem pár sort Pestről, én is mindjárt hasonlót művelnék, — de haragunni? ettől sohsem voltam távolabb, mint most“³ Úgy látszik, hogy Tompát most már a büszkeség tartotta vissza, hogy írjon Petőfinek s megtörje a jeget.

¹ U. ott 205. l.

² U. ott 112. l.

³ U. ott 206. l.

Petőfőtől várta az első lépést. Írta ezt Tompa Jókainak is. Erre végre Petőfi is megemlékezett Tompáról Aranyhoz 1848. jan. 2-ről írt levelében. „Hát Tompa Szécsi Mária-ját olvastad? Nem is Szécsi Mária az, hanem Panyó Panni. Isten látja lelkemet, nem irigységből beszélek, nem is kárörömből . . . de ő velem akart versenyezni és olyat bukott, a melyet csak a Rotschildház volna képes bukni, noha az én Marcsám is csak, a mint Miska mondta Adorján Bódinak, „nagyon középszerű“. Meglásd, Tompát a versenyzés öli meg; ő velem akar minden áron futtatni, adja isten, hogy elhagyjon, de attól tartok, hogy megszakad. Vahot Imre engem akar vele ellensúlyozni lapjában, a Szemle rovásomra dicsérte őt, (Szépirod. Szemle). Gömörvármegye Európa csillagának tartja . . . és a szegény Miska . . . bizony isten, sajnálom. Nevetséges és kisszerű minden irodalmi versenyzés. Én soha sem mondtam, hogy ez meg ez eddig fut, tehát én egy mértfölddel még tovább nyargalok; hanem föltettem, hogy eddig s eddig megyek, ha mehetek, a többivel aztán nem gondolok, nem nézek sem jobbra, sem balra. Vége van annak, kit csak a versenyzési vágy kerget, s nem lelke viharja ragadja! — Szeretném, ha ezt szóról szóra megírnád neki; én nem teszem, miután

Jókainak azt írta, hogy „ha Petőfi ír neki néhány sort, ő is ír Petőfinek néhány sort.“ Köszönöm szépen.“¹

A többit röviden összefoglalhatjuk. Az ellenszenv forrása mélyebbről fakadt, a mint ezt már többen kifejtették s nem lehetett oly egyszerűen elsimitani a harag okát, mely most felmerült; azonban most nem szándékozunk az előzményekre részletesebben kitérni s az eredményt is csak röviden adjuk. Arany azt, hogy Tompa elébb Petőfi levelét várja, úgy magyarázta, hogy Tompa nem tudván lakása számát, addig nem mer írni, félvén, hogy levele eltéved s ezt meg is írta Petőfinek. (Arany levele jan. 7-ről.)² Viszont megírta Tompának is, a mit Petőfi izent, mire a „futtatás“ vádját visszautasítva, 1848 február 7-ről részletesen válaszolt Aranyak,³ kifejtvén ebben Petőfiről való véleményét és elismerését s ígervén, hogy írni fog ő is Petőfinek. E levelet aztán Arany, ki akarván a két költőt békíteni, szószerint lemásolta s elküldötte Petőfinek. Kár, hogy Aranyak az a levele, mely mellett ezt elküldötte, hiányzik a gyűjteményből; vagy lehet, hogy nem írt melléje semmit, s commentar nélkül küldte el, azonban Petőfi márcz. 21-diki levelében

alig reflectált rá, különben is ekkor a márcz. 15-diki események mindén egyébtől elvonták figyelmét. „Megvallom, nagyon kár volt azzal fásasztanod magad, hogy más ember levelét lemásold s azt nekem elküldd. Ha azt gondolod, hogy én a pletykákban gyönyörködöm, titánilag csalatkozol. Azért semel pro semper, hagyjuk el a pletykákat. Kivált ily időkben! forradalomban!“ sat.⁴ Aranyjegyzetéből tudjuk, hogy neki valóban a kibékítés volt terve, de nem ért célzt, „Petőfi még zordonabb lett Tompa iránt;“ mire Tompával aztán nem is tudatta, hogy levele másolatát Petőfinek elküldte volt. Időközben, a mint Tompának Aranyhoz írt márcz. 2-diki leveléből tudjuk, Tompa valóban írt Petőfinek, kivált Aranyak ama megjegyzése következtében, hogy Petőfit rossz emberei környezik s hogy Petőfi haragszik rá. A levélváltás azonban szintén rosszul sikerült, tudjuk Tompa leveléből, ki erről így ír Aranyak: „... írsz nekem, hogy Petőfi szuszog rám; én érezvén, hogy ezt ok nélkül teszi, írok neki, — mert csúszni senki után nem szoktam, de a mit humanitás és barátság követelnek, mindig megteszem; — írok, mondom, neki, fájdalmasan említvén, hogy ilyesmit rólam feltesz; ime itt van válasza: „Hát te azt gondolod, hogy én

¹ U. ott 121. l.

² U. ott 123. l.

³ U. ott 208—212. l.

⁴ U. ott 136. l.

haragszom vagy csak neheztelék is rád? ne kapkodj ilyen magasan a levegőbe, mert megfájul a vékonyod — —“ nem commentál-gatom e szavakat. Te se tégy er-ről többé említést, hadd aludjék el az egész nyomorúlt pletyka-história.“¹

Tompa azonban 1848. ápr. kö-zepén Gräfenbergbe készülvén, Pesten utazott át s meglátogatta Petőfit, ki írt is róla Arany-nak ápr. 18-án: „Tompa Miska itt volt, vagy tán még most is itt van, nem tudom. Többször talál-koztam vele a napokban, de egy idő óta már nem láttam. Neki megvan az az eredeti szokása, hogy holmi jött-ment emberekkel szívesebben mulat, mint a maga szőrüemberekkel. Egyébiránt azt is fölteszem róla, hogy már el-ment, búcsúzás nélkül . . . csak egy melegebb sugár sem volt sze-mében, míg együtt voltunk. Ő el van veszve, malcontentus a leg-nagyobb mértékben, se magával, se mással nincs megelégedve. Ez minden szavából, minden tekin-tetéből kéri, s én őt sajnálom lel-kemből, sajnálom kettősen: mint barátomat és mint költőt.“²

Érdekes tudni Arany Jánosnak e levélhez tett jegyzetéből, hogy Tompa meg arról panaszkodott neki, „hogy őt Petőfi hideg le-ereszkedéssel fogadta, kimért vizit

gyanánt vette látogatásait stb. Eh nem tudom, melyiknek van igazá; — folytatja, — vagy egyiknek sincs; annyi áll, hogy Petőfi meg-házasodván, sokkal komolyabb lett, ez és talán a huzamosan táp-lált idegenség tette őt, T. szemé-ben, olyanná, a milyennek előttem rajzolta.“¹

Mi azt hisszük, hogy lényegi-leg mindkettőjüknek volt oka a fogadtatás, illetve közeledés ellen panaszkodni. Tompa nem köze-ledhetett többé hozzá teljes egy-szerűséggel és nyíltsággal s Pe-tőfi sem fogadhatta a nem így közeledőt a régi szívességgel és nyájassággal. Kibékültek, de csak látszólag, csak színből, melyet nem sokára oly meghasonlás kö-vetett, mely teljessé tette azt a szakadást, melyet nem egy ok s nem is csak most idézett elő. Az okok régebbiek s mélyebbek, mint épen a „triumviratus“ sikertelen-sége miatti boszúság. Láttuk, hogy az ebből kezdődött „duzzo-gás“-ba is mindjárt egyéb körül-mények is belevegyülnek. Pe-tőfi uralkodni kívánt barátain s e tulajdona már növendék-korá-ban jellemzi; Tompa nem akarta magát alárendelni, sőt némi fél-tékenység is bántotta. Mind a két körülmény eléggé kiviláglik a fön-maradt adatokból. Az elhidegü-lésnek tehát a „triumviratus“ si-

¹ U. ott 212. l.

² U. ott 141. l.

¹ U. ott 142. l.

kertelensége inkább előidézője, mint valódi oka.

Végleges meghasonlásuk rajza nem tartozván ide s ezt máskorra tartván fõnn, az érdekelhet itt, hogy volt-e Petőfinek valódi oka a „triumviratus“ ügyében Tompát szószegéssel vádolni? Erre nézve legjobb megtekinteni Tompa pár nyilatkozatát.

1847 aug. 1-rõl azt írja Arany-nak: „Petőfi felkért az Életképek-hez jövõre, (t. i. 1848-ra), nem is vonakodtam; annyi okvetlen igaz, hogy Jókainak dolgozni fogok. De hogy Imrének is nem küldök-e azért hébe-hóba egy-két verset, még bizonyosan nem tudom; bonyolódott viszonyaim vannak Imrével, annak kifejlésétõl függ az utolsó.“¹

Midõn már tudta, hogy Petőfi haragszik rá, okt. 28-ról így ír: „Petőfirõl egy betût sem tudok. Nem ír, haragszik; pedig, biz isten, nincs oka. Én ígértem, hogy az Életképek-be is dolgozom, szavamat meg is tartom; van-e panaszuk?“ — „Én kizárólagos embere vagyok Imrének, és ha akarom, maradok; de én fél éneket az Életképek-nek adom, s õk nem elégszenek meg velem, hanem egészen kívánnak Aztán elvégre is, a mit ígértem, megtartom, szószegõ nem vagyok, mi kell tovább?“ Decz. 1-rõl pedig,

¹ U. ott 204. l.

² U. ott 205. l.

midõn Arany megírta Petőfinek azt a felfogását, hogy Tompa neki szavát adta, hogy csak az Életképek-be fog dolgozni, így felel: „Én pedig még most is azt mondom, hogy nem kizárólagosságra adtam szavamat.“¹ Tompa tehát mind végig megmaradt ama nyilatkozata mellett, hogy nem ígért kizárólagos munkatársnak. Mivel egyáltalán nem tehetõ fel, hogy akár Tompa, akár Petőfi egyebet írt volna e dologban annál, a mit igaznak s valónak hitt: csak azt gondolhatjuk, hogy félreértés történt; Petőfi félreértette Tompa nyilatkozatának valódi jelentőségét s a mily melegen óhajtotta hármuk kizárólagos szövetségését az Életképek mellett, ép oly heves lett haragja, midõn ezt meghiusúlmi látta. De ismételjük s az Tompa leveleibõl is kiviláglik, a meghasonlásnak ez eset csak közvetlen előidézője volt, kedélyi okai régebbiek s valódi barátság, olyan pl. mint Petőfi és Arany közt, náluk nem volt lehetõ.

Ez lett a tervezett írói szövetségetbõl, melynek tárgyalása alkalmával Tompa egyik levelében még azt is kifejtette, hogy õ kevéssé népies s e vallomásnak nem is lehet maig sem ellene mondani. Tompa aztán, kinek fõleg az nem tetszett, hogy az Életképek-ben havonként csak egy költeménye jelent volna meg, szavához híven

¹ U. ott 207. l.

dolgozott ugyan az Életképekbe 1848-ban s ott jelentek meg: A pipás kántor, Két madár, Ki messze útra megy.... Nagyjaink, 1848 (tehát valóban hónaponként egy költeménye); de dolgozott Vahot Imrénék is a Pesti Divatlapban jelentek meg (1848. I.): Szécsi Mária, A fehér lilium, A fekete ember, Pipacsok, Ünnepe, A jós festő, Mesz-

sziről cz. művei. Arany János pedig 1847 II. felében méggyakran adott költeményt a Pesti Divatlapba; de 1848-ban a divatlapok közül csak az Életképekbe dolgozott, mint a hogy szavát adta, viszont Petőfi is; de e mellett számos költeménye jelent meg politikai lapokban és zsebkönyvekben ezeken kívül is, a minthogy Arany is dolgozott az Életképeken kívül más lapokban is.

Ferenczi Zoltán.

Francia ismertetés Petőfiről 1851-ben.

Az alább közlendő sorok a Pesti Napló 1851-ki folyamának 292-ik számában jelentek meg Pataki M.-től, Párisból keltezve. Alkalmat azon körülmény adott rájuk, hogy Saint-René Taillandier a Revue des deux mondes februári füzetében egy „Revue litteraire de l' allemagne“ című tanulmányt írt, a melyben a „német irodalom firmája alatt“ a magyarról is értekezik. A bevezető sorokban arról panaszkodik Pataki, hogy a külföld még most is oly tájékozatlan Magyarországot illetőleg, hogy: „Hazánktól kezdve nagy Tatárországig s a chinai falig nemzetünk s a közbeeső különféle népfajok a „les autres peuples barbares“ közös nevezet alatt vegyítették össze.“ Még azt sem tudják a legtöbben, hogy a magyar nyelv különbözik valamiben az „osztrák“-tól.

Ezek után rátér a tanulmány ösmertetésére és közli belőle a következő, leginkább Petőfi vel foglalkozó részt, megjegyezvén szerzőről, hogy „azon ritka francia írók egyike, a kik a német nyelvet értik.“

„A legutóbbi európai forradalmi harcok — így szól többek közt a cikk — a közfigyelmet egy ország népies költeményeire vonták, mely e nemben eredeti remekeket teremtett. Eddigélé semmit sem tudtunk a magyarok irodalmáról; a magyarországi események folytán keletkezett érdek megnyitni készül részünkre e rejtelemteljes világot. Magyarország a nemzeti dalok ezreivel bír, és mint minden népnél, melynek külalakja tetemes változáson nem ment keresztül, e dalok, a nemzet harcias szokásai és nagyratörékvő szellemének élénk kifejezései,

évről évre tetemesen szaporodnak. Németség a magyarok és szlávok természetes tolmácsa Europa nyugoti részéhezi viszonyukban; és csakugyan Németségből, egy német fordító fáradsága folytán érkezett hozzánk **János vitéz** a magyar pór népek közt jelenleg legnépszerűbb költemény.

A költemény szerzője egy még fiatal ember, kinek kalandos élete tökéletesen megfelel a fogalomnak, melyet magunknak a magyarok kedvenc dalnokáról alkotnunk kell. Fölváltva paraszt, diák, katona, költő, táborsegéd **Bem** tábornok mellett az utóbbi harc folytán. **Petőfi** (Petosinak írja) **Sándor** mintegy hivatva volt népe minden osztályai részére dalokat szolgáltatni. A földműves és a katona, mint mondják, visszahangozza balladáit és harci dalait; közepette a csata romboló tüzének, a mezei munka közben, az esti órák hosszadalmai alatt **Petőfi** versei tüzelik föl a bátorságot, vagy vidítják a szellemet stb.“

Elmondván ezután értekező, hogy **Petőfi**től már eddig tíz (!) kötet költemény jelent meg, ezekről általánosságban néhány szóval emlékszik, miből eléggé kitűnik, hogy költőnk műveiről, bármennyire magasztalja is azokat, igen tökéletlen fogalmai vannak. Végre bővebben szól **János vitéz**ről.

„Emlékeznek önök — kérde értekező — azon középkori dallamokra, melyekben a troubadour, távol hadjáratokat, a félvilágot átrohanó sebes utazásokat, csatákat, hódításokat, csodaszerű és vakmerő cselekményeket gondolt ki, hogy kora kalandos hajlamának eleget tegyen? Tegyük az ihlettséghez egy nemét a bátorságnak, tegyük hozzá főleg viritő színeit egy tavaszias pásztordalnak (ecloga), mely a Tisza, vagy Duna regényes partjain játszik, hogy rámaúl szolgáljon ama sajtószerű eseményeknek: és fogalmunk lesz **János vitéz**ről.“

Következik a költemény meseje. —

„Ilyen e költemény — folytatja értekező — mely képleteinek gazdag változatossága, az érzemények tisztasága és eseményeinek lovagias fénye által hiven visszatükrözi egy gyermeknemzet és egy harcias népfaj külalakját. Nem csodálom, hogy e költemény oly jól fogadtatott, és a nép közt oly rögtön elterjedt. Ez egy neme a népszerű eposznak, melyben a népnek, melyhez szól, minden érzeményei, ábrándai és emlékei művészileg vannak egybefűzve. Vidámság, egyszerűség, nyíltság, rendületlen lelkesültség, magasztos honszeretet, kedélyesen kifejezett fájgög, mindez föltaláltatik a költői jelenetekben. A mi középkori regényeink által Fran-

cziaország Europa fölött uralkodik; ezek Franciaország czimeirei, melyekkel mindenütt találkozhatni, ezek Arthur bajtársai vagy Nagy Károly vazalljai, kik a világ sorsát intézik; a magyar költőnek a magyar faj a legelső az ég alatt, szerinte a magyar lovagok kizárólagos tiszte megboszulni az elnyomottakat és megfenyíteni a barbarismust. — Ők megmentik magát Franciaországot is, felszabadítják a török járom alól! Kedves emléke a XV-ik századnak! Hunyadi János és Corvin Mátyás hősei megvédették Európát a török berontás elől: micsoda Europa a középkori magyarnak? Europa neki Franciaország, innen a traditio, melynélfogva Franciaország a magyarok segélyével menekült meg a török pusztitástól. Összeszedvén mindezen legendákat, összegyűjtvén a magyarok historiai életéből ezer meg ezer szét-szórt érdekes vonásokat, ügyesen egybeöntvén azokat, a költő alkotott belőlök egy epost, mely félig való, félig ábránd, s melyben hazája önmagát fölismerte. Az irmodor tökéletesen a tárgyhoz van alkalmazva; vidám, gyengéd nem erőtetett, itt-ott tréfás, fölveszi és visszaadja az elbeszélő

változatos érzeményeit. De mindenek felett uralkodik benne bizonyos vidám folyékonyág és könnyűség, mely mintegy természetes diszitménye egy egészséges bátor kedélynek. Nem találok benne semmit, a mi német, nem látom benne semmi nyomát a busongásnak, a nyugtalan és borus szellemnek; a családi bizalmas jelenetekben a szó nyílt és vidor, mint a kifejezett érzelmek; a csataképekben az elbeszélés ép oly tomboló, mint a harzi paripák lábai, ép oly sebes, mint a kardok villámlása.“

Értekező ezután köszönetet és dicséretet mond a fordító Kertbenynek, fáradalmas munkájáért.

Végre azt mondja értekező, miszerint beszélnek, hogy Magyarországon Petőfin kívül még léteznek több eredeti tehetség is. Nevezetesen beszélnek — úgy mond — bizonyos Kisfaludiról, ki minden társai közt kitűnik ritka felfogási erejével; van továbbá egy Vörösmarti, ki nek drámái a pesti magyar színházban a lelkesülés sükerében részesültek; Császár, fényes és mindig kész képzelő erő (imagination brillante et toujours prête.)

Csernátóni Gy.

Petőfi-reliquiák.

I.

A Petőfi «Nemzeti dal»-ának első nyomtatott példánya megvan a nemz. muz. kéziratárában a Petőfi-iratok közt¹ s erre a költő sajátkezüleg ezt írta:

«Az 1848-diki márczius 15-kén kivívott sajtószabadság után legeslegelőször nyomtatott példány, s így a magyar szabadság első lélekezete.

Petőfi Sándor.»

II.

Az „Úti levelek”-ből.

Az «Úti levelek Kerényi Frigyeshez» eredeti kézírata szintén megvan a nemz. muz. kéziratárában a Petőfi-iratok közt; 1—9 számozatlan nagy 4r. levelen, 18 oldalon van leírva az I—XIV. levél s aztán újra kezdve 2 hasonló levelen, 4 oldalon «Úti levelek Kerényi Frigyeshez» cz. a. a XVII—XX. levél. Azt, hogy a XV—XVI. levél hiányzik, már részletesen kifejtettük egy másik cikkünkben (Pet.-muz. 1889. 149. l.), most nem térünk ki rá. Az eredeti kéziratban van egy pár hely kihúzva s egy pár sort pedig Gyulai a Ve g y e s művekben gyöngédségi okokból hagyott ki.

A kihagyott hely a II. levélben van e hely után «s egy tót születésű pápista pap csinos fiatal hugával,» és a következő: «a minek vallja tisztelendő uram a hölgyet. Nem ütközöm meg benne, mert hisz a közönséges dolog, hogy minden reverendának van valami szép fiatal szoknya rokona.» (Vegyes műv. III. 48. l.)

¹ E példányt eredetileg elküldte Petőfi Aranyak 1848. márcz. 21-diki levele mellett, Arany pedig 1863 karácsonyára Petőfi Zoltánnak adta; innen Petőfi Istvánhoz, tőle a nemz. muz. birtokába került. (L. Arany: Hátrahagy. ír. és lev. III. 187—188. l.)

A kihúzott helyek:

A III. levélben (Vegy. műv. III. 57. l.) az «Este felé» szók után kihúzva «épen egy időben a tehéncsordával,» . . .

A IV. levélben (Vegy. műv. III. 58. l.) »s egyik jobban untatott, mint a másik» után kihúzva ez áll:

«Én korántsem tartom Kisfaludy Károlyt hatökrös gazdának a Helikonon, mint holmi Schedelek, s így nem is igen szoktam elmerengeni költeményein, hanem ma mégis gyakran jutott eszembe egy versének kezdete, mely szól illyeténképen: «Volna szárnyam, elröpülnék!» Oh ezt szívemből szakasztotta Kisfaludy Károly, szívemből szakasztotta.»

III.

Az 1847-diki költeményekből.¹

A „*Tedd le, bojtár, a subádat. . .*” első versszaka eredetileg így:

Tedd le, bojtár, a subádat,
Mennykő szántsa meg a hátad,
Nem látod, hogy a tavaszba léptél,
Hogy fölszedte sátorfáját a tél?

Javított szöveg:

Tedd le, bojtár, a subádat,
Mennykő szántsa meg a hátad,
Látod, már a patak is letette,
Vele a langy tavasz letétette.

Az „*Első esküm*” két utolsó előtti sora eredetileg így:

S szálljon reám az uristennek átka,
Szálljon reám a más világon is,

Javított szöveg:

S verjen meg engem a hatalmas isten,
Verjen meg még a más világon is,

A „*Bányában*” két első sora eredetileg:

Itt vagyok lenn, ezer öltre a föld
Kebelében,

Javított szöveg:

Ezer öltre vagyok ideleonn a
Föld ölében,

¹ L. még Pet.-Muz. 1890. 67—70. l.

„Látom kelet leggazdagabb virá-
nyit . . .” 12—15. sora eredetileg:

Vándorló darvak úsznak át az égen
Ez ősz ködéből a tavasz felé,
S a szív utánok¹ küldi vágyait,

Javított szöveg:

Vándorló darvak úsznak át az égen
Az őszből a tavaszba, és utánok
Elküldi a szív minden vágyait,

„Jó ideje lement a nap . . .” első
versszaka eredetileg:

Jó ideje lement a nap,
Ide lenn van már a harmat,
Fönn vannak már a csillagok,*

Javított szöveg:

Jó ideje lement a nap,
Le is szállott már a harmat,
Már a hold is magasan van,
Éjfél is lesz innen-onnan.

„Menny és föld” utolsó versszaká-
nak 2 első sora eredetileg:

Tán nem olly szép, milyennék szeretnők,
De nem olly rút, mint az ifju véli . . .

Javított szöveg:

S ha nem is olly szép ez, mint szeretnők,
Nem is olly rút, mint az ifju véli . . .

„Arany Jánosnál” a 6. versszak 2
utolsó sora eredetileg:

Akkor aztán ismét a magamé lennék . . .
Rózsákat, rózsákat a borostyán helyett!

Javított szöveg:

Akkor aztán ismét a magamé lennék,
Rózsáim volnának a borostyán helyett.

Az 1848-dik évi költeményekből:³

„A téli esték” cz. költeményében
az 5. versszak 4 első sora eredetileg
így volt:

Mert a házi asszony tudja azt, mikép kell,
A kötelességét ő jól megtanulta,
Nem bánik könnyen a ház becsületével,
Nem foghatják rá, hogy fősvény vagy lusta.

Ezt így javította ki főképp a rím
kedvéért:

Kínálgatja őket a jó háziasszony,
Ne félj, hogy tisztjéből valamit mulasszon,
Hejh mert ő nagyon jól tudja, mit
mikép kell,
A kötelességét ő jól megtanulta, stb.

¹ utánok helyett eredetileg is voltak.

² A 3-ik sor elkezdve így is: „A hold pedig.”

³ L. még Pet.-Muz. 1890. 70—71. l.

A „Feleségek felesége . . .” 2-dik
versszaka eredetileg így volt:

Szerettelek lyány korodban,
Szeretlek most százszor jobban,
Ha rózsá vón a szerelmem,
Ugy sem virúlhatna szebben.

Javított szöveg:

Szerettelek lyány korodban,
Szeretlek most százszor jobban,
Nem százszor, de ezerszer,
Ha meg nem haragszol érte.

A „Készülj hazám!” címűből a
26-dik sor után «Elkergetik!» vég-
leg kihagyta a következő négy sort:

„Elkergetik,
Legyek kutya,
Legyek földönfutó gazember,
Legyek Metternich vagy Radeckzi,
Ha el nem kergetik!”

Az „Elpusztuló kert ott a vár
alatt . . .” 4 első sora eredetileg
így volt:

Elpusztuló kert ott a vár alatt,
Elpusztuló vár ott a kert felett . . .
Az ősz ködében akként állnak ott,
Mint kél homályos bús emlékezet.

Javított szöveg:

Elpusztuló kert ott a vár alatt,
Elpusztuló vár ott a kert felett . . .
Rajtok borong homályos-szomorún
Az őszi köd és az emlékezet.

A „Forradalom” első sora erede-
tileg:

Kebelem kigyuladt meteorja dalom,

Javított szöveg:

Halóványul a gyáva szavamra . . . dalom

„Vajda-Hunyadon” 6-dik versszaká-
nak 2 végső sora (1849-ből) erede-
tileg:

Csak onnan a távol felhők közül
Fehér fejével a vén Retyezát.

Javított szöveg:

Csak messziről fehér fejével
A hegyek nagyapja, a vén Retyezát.

Számos más javítás felsorolásának
valódi értéke csak akkor tűnnék ki
valóban, ha a költemények közölhetők
volnának s ez csak egy kritikai kiadás
föladata lehet.

Ferenczi Zoltán.

Czélzások és vonatkozások Petőfőre az 50-es évek lapjaiban.

III.

A „Hölgylutár” 1853-iki folyamából:

»Olvassátok Petőfi dalait, a szabad, nyílt, szilaj képeket, a villámként hasító gondolatokat, és érezni fogjátok az isten szabad rónáinak értelmét Olvassátok Mathisson szeliden ömlengő, idylli tájköltészetét, és érezni fogjátok a bérci vidékek behatását

Puszták rónaságán az emberi nagyság; . . . hegyek közt az isten nagyságtűnik fel

(H. F. 1853. 3. szám, 14. lap. Tanács Márton »Gizela« című regényéből.)

»Petőfinéhez 1847 elején három csinos fiatal ember ment tisztelkedni.

— Kihez legyen szerencsém? kérde a genialis Júlia az ismeretlenektől.

— Én Görbe Ignác vagyok! szólt az első.

— Én Sánta József vagyok! szólt a második.

— Én Kövér Laci vagyok! szólt a harmadik.

Petőfiné ülésel kínálta meg vendégeit, de hangosan felkacagott. A vendégek nem tudták, mire magyarazzák e minden convenience elleni kacajt.

Későbbi nyilatkozatok folytán jöttek tisztába, miszerint Petőfiné azt hitte, tréfából választották sajtóságos neveiket, s azért kacagott ügyes ötleteiken. A vendégek jól mullattak, s később magok is mosolyogtak.

A derék ifjak később magok beszélték el e mulatságos történetecskét. <

(H. F. 1853. 7. szám, 28. lap, Butter Florián »Szatmári mogyoró«-jából.)

... »Volt továbbá szerencséje saját becses ujdondászi személyünknek nemrég egy magát miveltnek tartó kisasszonykával találkozni, ki is midőn Petőfit dicsértük volna, azt kérde: hogy ki az a Petőfi! — Jeles versiró — mondtuk. — Ah — felelt a kisasszony, én csak egy versiróról emlékszem, valami Vörös Márton. Vörösmarty akart mondani. — És mindez nem mese! <

(H. F. 1853. 72. szám. 300 lap. »Hirharang«-ból.)

A „Hölgylutár” 1854-iki folyamából:

— Lakik bizonyos poeta ember egy konyha melletti szobában, s az a természetete, hogy néha elszaval egy-egy verset. Történt közelebbről, hogy az asztalról a poeta pecsétgyűrűje elvészett, s a szobatisztitónó váltig kereste, de meg nem találta. Már-már feledésbe ment a dolog, midőn a poetának a szobatisztitónó egy szép reggel gratulálni kezd, hogy meg van a gyűrű. — Hát hol volt — kérde a poeta. Hisz az úr tudja — felelt a szobaczcizus, tegnap este hallottam a konyhából, mikor azt mondta, hogy meg van a gyűrű. Szobájában ez este a poeta Petőfy (!) azon versét szavalá, melly így kezdődik: «Itt a gyűrű, itt a gyűrű, itt van végre kezemen.» (igy!)

(H. F. 1854. 65. szám. 264. lap. »Papiszeletek«-ból.)

— Beküldetett szerkesztőségünkhez a Csengery és Kemény Zsigmond által szerkesztett »Magyar nép könyvé«-nek I-ső füzetete. Nem tartozunk azon ítészek közé, kik visketegségből a költeményben geografiát, a történetben verset, sat. keres-

nek; az előttünk fekvő cikkekről kellő szempontból akarunk szólni, t. i. azok-é, a mik akartak lenni? . . . s egyszerű válaszuk: igen. A szépirodalmi részben egy nagyszerű festői költeményt olvasunk Petőfitől, címe: «Kutyakaparó». Ivetek tudnánk erről írni, de tiltja a tér — e vers egyedül elég arra, hogy a «Nép könyvét» mindenki megszerezze. A mi szellemtelen ítéseink majd azt mondják e költeményre, hogy nincs iránya, nincs benne morál; mi meg azt mondjuk, hogy a mi szép, annak mindig van iránya, hogy Petőfi verse ott is, a hol van, száz ájtatos leckéző versnél hasznosabb hatást eszközöl. — Ugyancsak Petőfitől egy «Tedd le bojtár a subádat» című verset is veszünk, — melly nem annyira nagyszerűsége, hanem kedélyessége által kap meg. —

(H. F. 1854. 106. szám. 435. lap. «Hirharang»-ból.)

— Szentpéteri műtővös jelenti, mikép öregsége miatt üzletét egy fiatalabb tehetségnek adta át, kinek azt kívánja, hogy koraibb elismerésben részesüljön, mint ő. — Szentpéteri a maga nemében valódi lángész; egy ezüst műve a londoni világ-iparkiállításán közcsudálatot gerjeszte, itt hazánkban evő kanalakat kelle csinálnia, hogy megélhessen; szellemét csak most fogják föl, mikor már tehetlen. Petőfit is «betyárcsap»-nak, fűzfapoetának, s még isten tudja minek nem nevezé el a sok irodalmi kappan, mikor aztán a nagy szellem kivívta a közvélemény koszoruját, ugyanazok — kik előbb sárral dobálták — lőnek legnagyobb uszályhordozói, ezek emlékeznek nevérol maiglan a leghunynyázkodóbb vezérczikkekben. Nyomorultak.

(H. F. 1854. 138. szám. 563. lap. «Hirharang»-ból.)

— Alkalmilag kötelességünknek tartjuk itt megróni egy laptársunk azon meggondolatlanságát, hogy élceinek — ha ugyan ennek nevezhetjük — a legbokrosabb érdemet is feláldozni képes. Toldinak Nagy Ignác fölött tartott beszédéről emlékezőn ezen laptárs, így kiállt föl: «Boldog ember, ki tudóstársasági tagként hunyhat el, különben alig emlitené nevét más, mint a hírlapi tárczairó.» — Erre csak azt mondjuk, hogy Nagy Ignác neve az irodalom történetében mindaddig élni fog, míg irodalom lesz, s hogy ő nem mint tudóstársasági tag, hanem mint író fog élni; ám támadja meg nevezett laptársunk az illetőket, kik nemzetünk koszorúsát Petőfit elég fogékonytalanok voltak díszkörükre nem érdemesíteni, de Nagy Ignácról — ki Petőfinek különben is benső barátja, sőt jótévője volt — megvárjuk, hogy nagyobb tisztelettel emlékezzék.

(H. F. 1854. 154. szám. 627. lap. «Hirharang»-ból. 1-ső részében a Nagy Ignácra háritott hűtlen kezelési vádat czáfolja meg azzal, hogy közli a fölmentő levelet.)

Gräfenbergbe.

«... Fiuk az isten áldjon meg!
Én is írok... irjatok!»

(H. F. 1854. 175. szám. 712. lap. «Nyilt postából».)

... — Nem kell azt hinni, hogy Petőfi úgy termett mint a gomba; ő fölfödözte költészetünk Amerikáját, de hát Columbus megálmodta-e, hogy Amerika létezik? nem, ő tanult, gondolkodott, és... tudta. Mikor Petőfinek, nyomorult ítései tanulmányt

ajánlgattak, ő már akkor rég tuljárt az ajánló szellemkoldusok tanulmányán s nagy lett.

Az alap immár megvan, az ut kijelölve; ezen haladjunk. Nem tudom sajnáljam-e vagy kárhoztassam Greguss Ágostont, midőn a «Pesti Napló»-ban magyar verstant csinálva, pogányabbnál pogányabb pindarikusokkal, alkaikusokkal, meg isten tudja még minő formákkal nem árasztja el a nevezett lap hasábjait. Hisz az nem magyar, hanem latin és görög verstan magyar nyelven, mire nekünk semmi szükségünk.

(H. F. 1854. 184. szám. 746. lap. «Vidéki jegyzetek» II-ből.)

..... Maholnap én is leteszek a lyráról és beállok — tudósnak. Kérde, mit csinállok majd? mit? hát — hosszú képét, aztán elkérem Székely Józsitól azon pápaszemet, melyről szeszélydalaiban emlékezik, s fölra-
kom; továbbá minden harmadik szavam Planche Gusztáv lesz, minden negyedik pedig Schmidt Julian. Ha ez nem elég, elkezdem gyalázni az ifju irodalmat, Petőfit «betyár-csap»-nak nevezem, míg Császár Ferenczet «déli-égálji troubadour»-ként magasztalandom.

(H. F. 1854. 189. szám. 767. lap. Tóth Kálmán «Vidéki jegyzetek».)

Petőfi okmánya érdemjeléről.

(Az eredeti nyomtatvány a nemz. muz. kézírattárában, a Petőfi-iratok közt.)

Az erdélyi hadsereg fővezérsége.

Százados Petőfi Sándor urnak.

Van szerencsém önnek tudtára adni,

Gyáva az ember s kislelkü, mert még most sem tudott azzá lenni, mivé lenni hivatva van. Nagysága elemeit lábbal tapodja, s törpe marad. Ha századok alatt kissé előhalad . . . néhány nap és óriási visszaesés tépi le haladása gyümölcsseit, mielőtt megízlelheté. Bizony nem csuda, ha Petőfi lánglelke ily kifakadással lépett föl ellene:

Megvetésem és utálatomnak

Hitvány tárgya, ember a neved!

A természet söpredéke vagy te,

S nem király a természet felett! . . .

(H. F. 1854. 195. szám. 791. lap. «Balatonfövidéki levelek» XV. Pap Gábor.)

..... De el van határozva: elmegyek Olaszhonba, idehagyom Bécsset, a várszínházat, a szép sétányokat, a Hannswurstlt és mindent, a mi-
ben négyévi ittlétem alatt gyönyörködtem. A mi pedig Magyarországot illeti, magammal viszem Petőfi Sándor költeményeit, és látni fogom, a mikor csak tetszik, az egész alföldet juhászaival, csikósaival s délibábjaival együtt, úgy mintha előttem volna. Kedves hazánk átaljában sokkal jobban veszi ki magát költeményben, mint a valóságos életben!

(H. F. 1854. 203. szám, 823. lap. Helfy «Utósó bécsi sétám»-ból.)

Közlő: **Csernátoni Gyula.**

hogy ezennel feldiszesítettik Ön azon érdemeiért, mellyeket a csatatéren a hazának tett, a katonai érdemjel harmadik osztályával; mellynek viselésére addig is, míg az erről szóló oklevél a hadügyministeriumtól megérkeznék, felhatalmazom Önt azon jognál fogva,

mellyet erre nézve a nemzetgyűlés küldötteitől nyertem.

Szászsebesen ápril 9-én 1849.

Bem.

* * *

Az érdemrend kiosztásának történetét Petőfi maga elbeszéli

Szászsebes, ápril 11-ről (1849.) kelt levelében s így szükségtelen rá részletesebben kitérni. (I. Közlöny. 1849. 93. sz. Újból, de hibásan: Halasi: Pet.-reliqu. 75. l.)

Ferenczi Zoltán.

Levelek Petőfíhez.

I.

Kuthy Lajos levele.

(Eredetije a Nemz. Muz. kézírattárban a Petőfi-iratok közt.)

Kedves Sándorom! Most nincs szó ajkunkon, csak sziveinkben. Költői lelked elérte a teljesült remények örömet. — Ily időben s ily nép előtt leg-hatalmasb a költő szava! de épen azért egy pillanatig sem szabad feledni hogy ő polgár is, s midőn a lelkesítés szükségé megszűnt, nyugtató lantot kell huroznia, mely a békét, egyensúlyt, élet- és vagyonbiztosságot megvédje, s fentartsa a kellő nyugalmat, míg a minister elnök időt nyer a törvényesség organumával minden elveinket életbe hozni, nemzetedet, nemzetünket boldoggá! boldoggá tenni. — Ezért lelki és polgári egybekötöttségünk erejére kérlek, hogy segélj és siess nemzeti szerencsénk ittas óráiban a közbéke és csend fenmaradására, a nép nyugtonlétére lantoddal hatni, s a lelkes minister elnökünk iránti méltó közbizodalom erősítését újra és újra, milliónként kiosztandó nyugtatásaid által elősegíteni. — Ez most a hazafi költő legnemesb feladata. S én meg vagyok győződve, miszerint e művészetben sem hagyandod magadat Lamartin által felülhaladtatni.

Örök elvrokonság és baráti hűség
író- és polgártársadtól

Pozsony, mart. 16. 1848.

Kuthytól.

Czim: Petőfi Sándor polgártársamnak, barátomnak. Pesten. Sietve.

Kuthynak e leveléhez legjobb magyarázatul szolgálnak Jókai következő sorai. Elmondván, hogy Petőfi miként veszett össze Kuthy Lajossal, így folytatja: «Csak 1848 tavaszán találkoztott ismét Kuthyval; akkor ezt a pozsonyi országgyűlésből küldték le hozzá azzal a titkos megbízással, hogy kémlelje ki Petőfit, mit forral a most megindult mozgalomban (márcziusi napok voltak). Az a hír járt Pozsonyban, hogy Petőfi egy nagy pórlázadást akar megindítani, s az urak ellen egy II-ik Dózsa Györgyöt készül eljátszani. Kuthy szokásos szeleburdiságával öszsze-vissza kérdezősködve, mintha csak szórakozottságból tenné, elkezdett Petőfi íróasztalán az iratok közt háyni vetni, mire Petőfi egész nyugodt sarkazmussal ezt mondá neki: «tudod kedves barátom, jöjj hozzám máskor, most a feleségemre várok, a kinek légyottot adtam.» Kuthy elértette s nem jött vissza többé, hanem Petőfi ki lett kiáltva bolondnak.» (Jókai: Életemből 258. l.) Jókai e sorai megvilágosítják Kuthy levelét, ki tehát márcz. 16-dika után jött Pestre Petőfi kipuhatolására. Érdekes volna valami közelebbit tudni Kuthynak e megbízásáról.

II.

Kemény Zsigmond levele Petőfihez.

(Eredetije a Nemz. Muz. kéziratárában a Petőfi-iratok közt.)

Édes Petőfi! Az nap este, hogy cikkét átvettem, jött meg a bécsi forradalom hire. Nekünk minden erőt oda kell koncentrálni, hogy a király közinkbe jöjjen. Erre most kettős kilátásunk van. Nincs módja mást választani mint Budát, vagy Prágát. Az utóbbikat lehetetlen akarnia, anélkül, hogy ne kockáztassék a dynastia sorsa. Ha Budapest számára akarjuk mi őt ugyszólván a többi tartományok elől elfoglalni; akkor nem volna eszélyes olly lapba, melly leginkább agitál a tronnak idetétele iránt, — azon doctrina mellett közleni nyilatkozatot, melly őt természetesen visszarettené. Sőt általában hasznosnak látnám, ha illy határozó perczen, minden nézet az állomány körüli doctrinák valamelyikének elsősége fölött most egyelőre fölfüggeszhetnék. Győzzon később a mi jó. Én azt hiszem, hogy a jelen perczen jobb semmi sem lehet, mint ha a csehek törekvése meghiusulna az által, hogy uralkodónk általunk vétetnék körül. Ez okból, kérem ne vegye rosz neven, ha cikkét a bécsi eseményekkel egyszerre közzé nem tehetem. Mert illy tett szintugy visszajesztés volna, mint a bécsi baricade, s utoljára is a tioliak vagy csehek nyernének általa. Én érzem: mivel tartozom a barátságának; de azt is érzem: mivel tartozom e határozó pillanatoknak. Az elsőért nem merek ártani a másodiknak.

Még egyszer ismétlem, ne vegye rosz neven, hogy cikkét a legujabb körülmények közt nem adhatja

barátja
Kemény.

Czim: Petőfi Sándornak. Szállásán.

Kemény Zsigmondnak e datum nélküli levele 1848 máj. 15—19-ig való időközéből való s a «bécsi forradalom», melyről benne szó van, a máj. 13—16-diki bécsi mozgalmakra vonatkozik. E mozgalmak következtében ugyanis az uralkodó kénytelen volt Bécsből Insbruckba menni. Kemény Zsigmondnak s tehát a Pesti Hirlapnak is vezéreszméje akkor az volt, hogy Ausztriának és Magyarországnak egy közös veszélye van, «azon szláv forradalmi irány, mely az európai civilisatió romjain akar magának jövődőt teremteni.» (I. P. H. 1848. 57. sz. máj. 15-diki progr.) Ez okból óhajtotta, hogy Ausztria kapcsolata a német szövetséggel minél erősebb legyen s Magyarország az örökös tartományokkal testvéri egyetértésben alkotmányos kormányzat alatt minél jobban felvirúljon. Ezért rosszalta ő az 1848-diki májusi bécsi forradalmi mozgalmakat, melyek miatt V. Ferdinand kénytelen volt Insbruckba menni. Ekkor világos vala, hogy V. Ferdinánd csak vagy Prágát, vagy Budapestet választhatja székhelyül.

Ámde a prágai lakás világosan a slavismus érdekeit szolgálta volna s ez egyaránt ártalmas lett volna Ausztriának és nekünk; nekünk azért, mert a fölvidékbe onnan könnyű lett volna elvetni az örökös izgalom kanóczát. Ehhez járult, hogy Prága épen ez időben a máj. 31-dikére oda hirdetett szláv convent-gyűlés által tűzfészke lett a szláv törekvéseknek. (P. H. 59. sz. máj. 18.) Ekkor a P. Hirlap azt hirdette, hogy Magyarország nyugodt, benne a forradalomnak «európai értelemben véve» vége van s a dynastiának Magyarországnál biztosabb trónja nincs. Ebben az értelemben s a bécsi mozgalmak helytelenségéről, mint melyek a szlávok törekvéseit szolgálják,

szólnak a P. Hirlap májusi vezérczikkéi (máj. 15—30-dika közt), kivált a Kemény Zsigmondé máj. 22-ről (63. sz.), melyben részletesen elítéli a bécsi máj. 15-diki mozgalmat. Május 26-án a bécsi mozgalomnak ismétlődtek s ekkor a P. H. új vezérczikkben roszszalva őket, midőn egyfelől az alkotmányos királyhoz való ragaszkodást fejezi ki máj. 30-án (69. sz.), másrészt így ír: «A császár Prágában! e hír végső kétségbeesésre kényszerítné a magyart; számunkra nem leendene azonnal más választás, mint élet vagy halál. E szóban, prágai udvar, történetük legkomorabb emlékei támadnak fel a multból, sőt a jelenben is Zágráb, Karlovicz, Balázsfalváért Prágának vagyunk adósai.» Prága tehát, mint az uralkodó család székhelye, merész szláv ábrándokat táplálhat s épen ezért kifejti, hogy jelenben az uralkodó ház csak Magyarországhoz lehet biztos támaszt s tehát Budapestre kell költöznie. Vagyis «ha Bécs királyunknak nyughelyet nem ad, más székhelye a birodalomnak nincs, mely a németységnek is zálogul szolgálhatna, mint Budapest. És ha jó királyunk Budapesten lagnék, s mi önállólag erős szövetségben a németséggel fejthetnők ki erőnket, mi hamar teljesednék be a jóslat: Magyarország

nem volt, hanem lesz!» (Máj. 31. 70. sz.) Tudjuk, hogy máj. 29-ről Innsbruckból hivatalosan is írta a király István főherczegnek, hogy az országgyűlés megnyitására a kormány meghívására, melyet a nemzet nevében intézett hozzá, hosszabb időre Magyarországra jön. A miniszterium meghívása, viszont e tárgyban való felszólítása a nemzethez 1848 május 19-éről való (P. H. 61—62. sz.). Érdekes, hogy a Petőfi és Jókai együttes szerkesztésében megjelent Életképek 23. száma (máj. 21.) szintén azt sürgeti, hogy a király jöjjön hű magyarjai közé. Kezünkben ezekkel az adatokkal majdnem meghatározhatjuk azt is, hogy Petőfinek a Kemény Zsigmondhoz beküldött s ma már ismeretlen cikke, aligha nem a respublikáról szólt, melyet ez időben a bécsi lapok is hangsúlyoztak s tekintve azt, hogy a Pesti Hirlapban a májusi bécsi mozgalmakról az első hír 1848 máj. 18-án jelent meg, Kemény Zsigmond levele e nap utánról való. Ha ez adatok elég meggyőzők e levél keltéről, akkor világos az is, hogy Petőfi «Készülj hazám!» cz. költeménye, bármily természetesenek lássék is, még sem e levélre vonatkozik; mert az az 1848-diki költemények közt a 33-ik s tehát legkésőbb ápril elejéről való.

Ferenzi Zoltán.

Egykorú megjegyzések Petőfi műveiről 1848-ban.

I. A „Nemzeti dal“-ról:

A „Pesti Hirlap“ (1848. 1054. sz. mart. 17.) a márcz. 15-diki mozgalomról szólván, a 12 pontot s e költeményt „a magyar sajtónak törvényes tiszta, censura által meg nem fertőztetett ágyából az első ikerszülött“-nek mond-

ja. Közölvén a 12 pontot, így folytatja: „Az ikertestvér mellett méltólag állott Petőfi Sándor következő lelkes költeménye: Nemzeti dal.“ (Közli a költeményt.) „Az ezernél számosabb nép föl-emelt ujjakkal ismétlé az esküt. — Irinyi József mutatá be szabad

ég alatt az elsőszülötteket s a hulló esőben égből látszott reájok szállani a keresztelés vize.⁴

A márcz. 15-diki esti színi előadásról szólván, ezt írja: „Egressy Gábor polgártársunk végre kérdést tön: kívánják-e a darabot folytattatni,¹ vagy e helyett Petőfi költeményének elszavalását s népdalok énekeltetését s Hunyadi László jelesb áriáit akarják hallani. Közfelkiáltás kíséré az utóbbi indítványt. És hallottuk az „Esküt“ Egressy Gábortól, ezerek ajkiról viszhangozva, — hallottuk elénekelve, hallottuk a Szózatot, Hymnust és Fűredy népdalait.“

A „Magyarország ujjászületése“ cz. röpirat² így ír: „A tanuló ifjuság tehát, daczára a rohanó zápornak, a hatvanutcai Landerer és Heckenast féle nyomda előtt, több százra menő polgárok kíséretében összegyülekezvén, a főnebbi nemzeti kívánatok³ rögtöni és censura nélküli kinyomatását erőlyesen sürgeték, mit a nyomdászok azonnal teljesítettek is, és így ezen honboldogító kívánatok több ezer példányban tüstént kinyomattak, Petőfinek következő buzdító nemzeti dalával együtt, mellyet ihletett népköltőnk több ízben hő lelkesedéssel szavalt el a roppant számu

hallgatóság előtt.“ (Közli a Nemzeti dalt). „E buzdító nemzeti dal végsorait ezer torok ismétlé, s ugyanannyi kar magasra emelkedék, szent esküre, hogy az emberiség legdicőbb jogait hatályosan védni fogja. Midőn az első nyomtatott példányok a közönség közt szétosztattak, nem lehet állítani, hogy nedvesek voltak é már a sajtótól, vagy az olvasók örömkönyüi által áztattattak meg, mert leirhatlan azon lelkesülés, mellyel mindenki kebléhez, ajakhoz szorítá a hatalom legnagyobb tényezőjét, a szabad sajtó elsőszülöttjét! Mintha a közönség minden tagja egy egy imádott kedvesét szabadította volna meg sötét börtönből, olly elragadtatással örvendett a bilincseiből kiszabadított gondolatnak, azon egyetlen kincsnek, melly az embert a teremés koronájává magasztosítja.“ (11. l.) A színházi előadásról így ír (17. l.): „Hallottuk a lelkesítő Rákócypindulót, melly annyi nagyszerü visszaemlékezésre buzdít minden magyart; hallottuk a nagyhirü Marseillaisét, melly a franciák diadalait olly sokszor ünnepélyesíté; hallottuk „Hunyadi László“ nemzeti daljátékunk legkitünőbb részét, melly Cilley megbukása által olly igen hasonlíta most Metternich herceg futásához; hallottuk gyönyörü nemzeti dalainkat Fűredy ajkiról, s hallottuk Petőfynek (!) lángra

¹ Bánk-bán-t.

² Budapesten, Geibel Károly tulajdona. 8r. 30. l.

³ A 12 pont.

gyűjtő nemzeti dalát, remekül szavalva Egressy Gábor és énekelve a karszemélyzet által. E sorokat:

A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

az egész közönség, ujjait magosra emelve, ünnepélyesen ismétlé, s a magyarok istene meg fogja ezen ünnepélyes esküt hallgatni, és bizonyosan megadja igazságos kívánatinkat, ha szent marad előttünk e négy szó:

Egyenlőség! Szabadság!
Testvériség! Béke!

Nyári Albert „A magyar forradalom napjai“-ban¹ (40. l.) leírván, hogy márcz. 15-én reggel Jókai a Filinger-kávéházban felolvasta az ifjuságnak a 12 pontot, így folytatja: „Petőfi előlép, és a már előre sejtett magyar forradalomra készített koszorúzott „Nemzeti dalát“ szavalá el.

Ezen költemény sokkal nagyobb befolyással volt a marcius 15-diki eseményekre, hogy sem azt egész kiterjedésében ne közölném.“ (Következik a költemény.)

„Esküszünk!“ kiálták ennek bevégeztével az ifjak, s a forradalmi menet a „Fillingerből“ megindult.“

Az orvosi egyetemen történekekről szólván (43. l.) így folytatja:

¹ Pesten, 1848. Magyar Mihál könyv-árúsnál.

„Gyerünk az udvarra!“ kiált egy hang; „az udvarra!“ visszonzák mindnyájan. Tömegestől kirohannak a teremből, s egyesülnek az udvaron egybegyűlt ifjú társakkal. Jókai a tizenkét pontot olvassa fel. Petőfi mindnyájukat megesketi.“ (Elszavalta t. i. a „Nemzeti dal“-t.)

A Hatvani-utczában a nyomdánál történekekről írván, így szól:

„Midőn Petőfi a magyar Berangére a népnek zajos kívánatára nemzeti dalát szavalá el, annak refrainjeit esküre emelt kezekkel mondák utána a népnek ezrei. Esküdtek, hogy ők rabok tovább nem lesznek — szabadok lőnek — de a lerázott rabszolgaság láncait másokra akarják reá kovácsolni!“

II. „Két ország ölelkezése“ című költeményéről. (Pesti Hirlap. 1848. 518. l. 75. sz. jun. 6.):

„Pest, junius 5.

Nincs szó nemzeti létünk annyi nagyszerű tényei közt, melly jelenleg akkora érdekléssel bírna, mint az unio, melly már egyszer valóság lőn. Ez hozta meg nekünk annyi fájdalmas évek után a kedves viszonzásban éltünk legszebb gyönyöreit. Abban rejlenek jövőnk, nagyságunk és boldogságunk éltető reményei. Ily érzelmekre gerjesztettek erdélyi testvéreink küldöttei, kik Innsbruckba sietve távoztak, az unio szentesítése végett. Királyunk aláírása

bizonyosan igen kevés nap alatt Pesten leend; mert az uralkodó ház, állásának és jövőjének egyik főtényezőjét, mint mi is, az unióban keresi. Ministeriumunk a kormányzás átvételére már lépéseket tön. Nehány rövid óra és Magyar-Erdélyhon a mostoha, zsarnok-idők okozta távollét után ismét egy test leend — mint volt lélekben egy mindenkor. Pestnek ez most minden öröme, vigsága, boldogsága. Minden egyéb tárgy, bármily fontos is, elsilányul, gondolatainkban, érzelmeinkben az unió előtt. Hü tolmácsa ezen kedélyhangulatnak lángeszű költőknek, Petőfinek érzet s gondolatdus versezete, mellyet nekünk sziveskedvén átadni, sietünk azt, mint egyik jelesb művét, közleni. Hisszük, ezzel, igen kedves dolgot teszünk olvasóinknak. (Ez-

után jön a „Két ország ölelése.“)

III. „*Minék nevezetek?*“ című költeményéről. (Márcezius tizenötödike 352. l. 88. szám, jun. 26.):

„A politicalai meggyőződések és szenvedélyeknek szánt hasábközből áldozunk néhány sort a költői szépek.

Az Élethépek tegnapi napon kijött számában olvasható Petőfitől „Kinek neveztelek“ (igy!) feliratu dal.

Kérjük az olvasót ne fossza meg magát a gyönyörtől s olvassa meg a verszetet.

Szárazan és hidegen mondjuk el véleményünket e mű felett. Az európai irodalom évek óta ennél kedvesebbet és gyöngédebbet nem mutathat fel.“

Közi: *Fereczki Z.*

A kortársak bírálatai Petőfi műveiről.¹

IX.

János vitézről.

Azon különbséget, mely a régiebb és újabb keletkezetű népmesék közt létezik, irodalmunkban is két mese tanusítja; t. i. Petőfi *János vitéze* és Fazekas *Ludas Matyia*; első a katonaság, másikat a parasztság sorsának gondolata költvén, miért azokban a két néposztály szelleme nyilvánul.

János vitéz v. i. Kukoricza Jancsi, juhászbojtár, szerelmes a szép Iluskába. A szerelmeskedő párra rárohan a leány gonosz mostohája, és Jancsi csak most veszi észre, hogy a szerelmeskedés alatt vigyázat nélküli nyája elszéledt, és abból több darab elveszett. E miatt elkergeti őt gazdája: mikor a vándorló Jancsi zsványtanyára jut, hol kénytelen magát úgy tetetni mintha a bandába beállani

¹ Szépirodalmi Szemle. 1847. II. 364. és 379. l. Egy pár szembeálló sajtóhibát kijavítottunk. L. még Pet.-muz. 1889. 98. 181. 233. 305. 355. l. F. Z.

akarna, de mihelyest elalszanak, a tanyát felgyújtja, sodább megy; most katonának áll, és társaival a töröktől megvert francia király segítségére megy, keresztül Tár-, Olasz-, Lengyel- és India országokon. A magyar huszár a törököt, sőt Jancsint a török vezért levágván, és fiát üldözöbe vevén, megszabadítja az általa elrabolt francia királyleányt. Igérete szerint az apa neki, mint szabadítónak, akarja adni leányát, de ő vonakszik elfogadni s elbeszélvén életét és szerelmét a szép Iluskához, a király hősünket sok kincsesel megajándékozva, hajóra ülteti s régi szeretőjéhez küldi, de a tengeren hajótörést szenvedt János vitéz másképp nem tud menekülni, mint hogy egy felhőbe kapaszkodván, magát magas szikla tetejére viteti, hol újra a grif madárba fogószik, melyen szerencsésen falujába nyargal; itt azonban Iluskája meghalt, azért vitézünk elbucsúzik, szeretője sirjáról egy rózsaszálát szakasztván magának. Utjában egy fazekasnak sárban fenakadt szekerét abból kirántja és tőle megtudja, hogy az óriások országához közel jár, ehhez elérvén, határán az őt letapodni akaró óriás csősz lábát kardjával úgy megvágja, hogy ez elesik, a határárkon keresztül a roppant testet János hidnak használja, melyen túlhaladván feltalálja az óriás király palotáját, hol

ez egész udvarával épen sziklákat ebédel; a király a jövevényt a sziklákhöz meghíja, de ez nem tréfálván a kódarabbal, melylyel őt megkinálják, a királyt agyonüti. Ily merészségtől megijedvén az óriások, rémültségükben Jánosunkat kiáltják ki királyuknak. Hősünk elfogadja a királyságot, de tovább menni szándékozván, helyettest választat az óriásokkal, és magával csak sípot visz, minek hallattára jobbágyai segítségére jönni tartoznak. Így jut ő most a sötétség országába, hol a boszorkányok országgyűlését meglepi, s tagjait, sípja megfuvására oda jött óriásaival agyon vereti; minden boszorkány halálával az ég mind inkább kiderül, s világosságát akkor kapja meg, midőn Iluska mostohája egy óriás által falujába vitetvén, senkitől sem szánva, meghal. Hősünk e tette után sem nyugszik, hanem tovább haladván, egy temetőn elalszik, és épen már a kisértetek áldozatául kellene elesnie, midőn a kakas megszólalása őt megmenti. Innen János az operenciás tenger partjára jut, egy ott előtalált halász őt nem bírja keresztül vinni a tengeren: megfújja tehát a sípot vitézünk, s magát óriásai egyikével átviteti a tündérek szigetébe!; itt miután agyonvágta az első kapu őreit: három medvét, a másikeit: három oroszánt, a harmadik kapu őréhez, egy iszonyu sárkányki-

gyóhoz jut, melylyel máskép nem tud boldogulni, mint hogy tátott szájába ugorván leereszkedik bel-sejébe, s ott szívét felkeresi és keresztülszúrja, azután pedig magának kaput vág a szörnyeteg hasán. Eljutván így a tündérek országába, ott egy tavat talál, melybe az Iluskája sírjáról hozott rózsát bedobja: e tó az élet tava s így a rózsát magává Iluskává átváltoztatja. A tündérek a két halandót fejedelmeikké választják, s így végződik a mese.

Mesénk kezdete idyllhangu, és egyszerű előadási modorában a nép elbeszélő dalai sorába tartozik. A zsványokkali kaland nincsen a nép modorában, mert e kaland a történet mozgalmán épen semmit sem segít, más részt pedig a nép meséinek régibb hőse soha sem vonakodik, mint hősünk, zsványoktól, vagy bűvészekről vagy más gonoszoktól kincseiket elszedni. A mi most következik, t. i. a francia országban ut elbeszélése, az egészen katonás, ebben tökéletesen feltaláljuk közkatonáink naiv és jószívű modorban fillentését. — Voltak, kik Petőfit ez útnak leírása miatt kárhoztatták, és mondták, hogy népünk amúgy is csekély földleírásismeretét nem szabad még inkább tévedésbe hozni, előadván mikép India határos Franciaországgal, hogy e két ország határán a hegy eléri az eget, a nap

tüzesen megsüti hátát, és a felhőkből kézzel szedhetni a csillagot, mint almát s t. e. mi Petőfi előadásában előfordul. Vegyéték el a dévajkodólag mulattató és éles elmüen feltalált fillentést e leírásból, és elvették nemcsak költői zamatját, hanem kivetkez-tették nem csak katonás, hanem magyaros szelleméből is; mert hiszitek-e, hogy p. o. a sweiczi, ki magas hegyeinek havát és hidegeit ismeri, képes költeni mint a puztát szokott magyar, t. i. hogy minél inkább közelítjük meg hegyen a napot, annál jobban melegít ez. Azoknak, kik ezt rosztalják, ajánljuk Tieck ifjabbkorimunkáit, megtudniok belőlök: milyen a nép szelleme, és mikép nem lehet a költészetet földleírás perceptorává tenni.

Ugyan azon katonás szellemen látjuk Jánosunkat a felhőn menekülni, sőt az „Ezer egy éjszakái“ modoru grif madárféle menekvés is, az által huszárosra van módosítva, hogy vitézünk a madarat sarkantyuzza, mert a keleti mesékben, nevezetesen „Sindbad hajós tengeri utazásaiban“ a roch madár a mesehóst mindig viszi, nem hogy az rajtalovagoljon.

Valamint a zsványokkali kaland, úgy czéltalanul szuratott ide a találkozás a fazekassal; mert hogy ez hősünknek tudtára adja az óriás ország létezését, nem elegendő az ő létezésére a költé-

szetben. Az óriási furcsa ebédét már ismerjük a „Három citrom“ című tót meséből, hol szinte három óriás ólom, ezüst és arany gombóczon élösködik, csak hogy itt a gombócoknak jelvi czélja is legyen, míg János vitézben e czél inkább esetleges, mert a vitéz a királyt ép úgy vagy talán jobban mint az étellel, kardjával is agyon sujthatta volna. Jobb jelvi és nép mesés dologként maradt fenn a régebbi idők és mesékből a segítséget hozó nép, mely az ősi típusu mese medve szőrénnek, sas tollának, és hal pikelyének felel meg az őstípusú. (mesében.)

János vitézben a boszorkányok-kali kaland feltalálása és előadása nem czélnélküli ugyan, mert itt a mostoha bűnhődik, de minden esetre inkább művészi mint népies hangon van tartva, mert az égnék a boszorkányok halála általi kiderülése éles eszű, de egyszersmind bölcsészeti eszme, minőt a népnél nehezen találunk, mert a boszorkány létezését folyvást hiszi, s azért semmi szükségét arra nem érezhet, hogy a felvilágosodást, mint már bekövetkezett állapotot, képben magasztalja.

A hálásnak a temetőn semmi összeköttetése az egészszsel, miért azt méltán azon categoriába utasítjuk, mibe a zsványokkali és fazekassali kaland tartozik.

Az operenciás tengerkedvencz

tárgya a magyar mesének, más névvel ugyan ilyen jelentésű tengeret más népek meséjében is találunk, p. o. az előadott „Út a naphoz“ című tót mesében; a mint itt hal viszi keresztül a hőst, János vitézben ugyanazt teszi óriása, mind kettő csak egyet jelent: t. i. a segítséget a nehéz elérésű czél megközelítésében. A tündér szigeten előforduló hármasszakadás, ép azért mert hármasszakadás, ép azért mert hármasszakadás, a jelvi mesékből szakadott ide annál inkább, mivel az ifjuság vagy az életforrással vagy tóval is számtalanszor találkozunk a valóban jelvi keleti és nyugoti népmesékben, nevezetesen „Ezer egy éjszaka“ meséiben, az oláh Florianu, a svéd „Az ifjuság hona*“)“ című és t. más mesékben. Petőfi a tündérországot pár igen költői, ám-bár nem egészen népi vonásokban írja le, s így a jeles egészet jeles kerekdedséggel fejezi be. De nem ily egyes leírások, hanem az egészen átömlő nemzeti hangulat az, mi e költeménynek fő érdemét teszi. Öntudattal-e vagy inkább költői sejtésben ruházza fel hőst magyaros phlegmájával, nem tudjuk; de tudjuk, hogy ezen imper-turbabilis phlegma, melylyel legcsudásb tetteket tesz, azon inertia, melylyel egyszer mozgásba ho-

* V. ö. „Schwedische Volkssagen u. Märchen nach mündlicher Ueberlieferung gesammelt u. herausgegeben von Gunnar Olof Hyltén Cavallius u. George Stephens, deutsch v. Carl Oberleitner. Wien, 1848.

zatva minden új inger nélkül (Iluska halálát kivéve) mozog végig a mesében, mondjuk ephlegma s inertia az, mi a költeménynek leginkább megadja a magyar sivat egészben, nem is szólván egyes helyekről: ilyenek levén, és ép azért a mese gyöngyei közé tartozván ugyanazon dévajkás helyek, miket mint antigeographiaikat kárhoztattak némelyek.

E mese meggyőzhet bennünket, hogy bár a jelvi mesék költésének ideje a népekben letűnt, mégis az azokból fenmaradt romok vagy foszlányok egybesítése által nálunk is lehető talán még a mese-költészet a dévajkában; meggyőző a felől, hogy ha az álmíveltséget kerüljük, talán épen ez úton tovább mehetünk, mint más népek, melyeknél az álmívelési formák már inkább megrögzöttek.

Az imént említett lehetőséget még jobban bizonyítja, és ép azért itt áll értekezésem végén az ismert dévajka „Ludas Matyi”-ról, melyet legjobban feldolgozott Fazekas Mihály. E költeményben a jelvinek még nyoma sincsen; sőt, ha Tieck szerint, a novellát elbeszélésnek tartjuk, oly sarkeseménynyel, mi körül az egész megfordul, ily sarkpontnak itt a verést tekinthetjük, s így Ludas Matyit még a novellák közé is számíthatnók. Nevezetesebb az így eredhető osztályozás körüli vitánál azon körülmény, mikép

Ludas Matyi talán az egyetlen politikai irányu magyar nép elbeszélés; ezen irány pedig annyira szembetűnő, hogy Fazekas e miatt még előszót is tartott szükségesnek, miben azt fejtegeté. De mind a mellett, hogy a politikai irány költeményünkben oly igen feltűnő, más részről a népies kandság abban annyira kitűnik, hogy a művet méltán annak példájaul állíthatni fel, mikép kellessék az irányt a tisztán költészetivel egybesíteni úgy, hogy a költemény költemény maradjon, és ne váljék száraz politikai irattá, és e tekintetben Fazekas feldolgozása elvitatlan érdemű. Hiszem, hogy vázlatban alig jellemezhetni jobban a spectabilis döllyét és önkényességét, mint az csak valamivel simítottabb idomban és kevesebb példányokban még mailag is létezik nálunk, a hogy azt Fazekas tette Döbrögiében. Más részről azon imperturbabilis phlegma, mely a szálmattüz fellobanását kivéve, a magyarnak oly igen sajátja, és minek felfogását Petőfi is János vitézben kiemelés, nagy szerepet játszik Fazekas Matyiában is; de midőn ily idomzathoz járul a nép, ön keblében keletkezett elemeivel, és midőn újabb időkben is, mikor másutt az elbeszélő népköltészet majdnem kialudt már a rá tukmált álmíveltség formái alatt, mondom, midőn újabb időkben is járulhat ily elemekkel a

nép, nincs miért kétségbe esni költői tehetsége felől; és azért kettős köszönettel kell fogadnunk a Kisfaludy-Társaságnak e lapokban is közlött felszólítását, mert ha nem ismerkedendünk is meg,

hihetőleg eredeti jelvi magyar mesékkel, joggal remélhetjük, hogy még találkozandunk nem ismert jó magyar dévajakkal.

Közlő: *Ferencai Zoltán.*

Az ellenzéki kör estélye.

(1847. márcz. 17—18-án.)

Életképek. 1847. 389. l. (12. sz. márcz. 20.):

— *Köri estvény.* Engedjétek rövid vázlatát adni a' boldogító pillanatoknak, melyeket e' helyen átérezni szerencsés valék. Az idő odább siet örömeivel 's lesepri az élvirágok illatát; de a' szellemi élv virágainak magvai vannak, melyek hogy kikeljenek, csak becsületes, tiszta érzelmű kebel kell hozzá; 's örök zöld fává fognak növekedni, olly fává, mely felett bátran csatázhat át az élet viharával: nem, oh nem képes kisodorni azt, mert gyökerei a' lélekhez forrottak, míg körülé isteni fényt áraszt el az emlékezet mosolygó világa. Illy élő faként virult fel lelkemben egy dicső nap emléke: ennek gyümölcsei a' gondolatok, melyeket veletek közlendő leszek. Egy tenger volt e' társaság érzelmeivel, 's hogy felveté e' tenger gyöngyeit, oh ne csudáljátok, hiszen a' nemzet *geniusa* lebegett lelkeink felett 's jövendőjére rég nem ismert remény bocsáta fény sugarát. — Ne mondjátok nekem, hogy nincs e' hazának jövendője, mert talán körülményei zsiszbasztó mámort idéztek életerébe, mert talán a' hideg fontolgatás kódében nem találjátok a' kibonyolító vezéreszmét, nem találjátok a' tűzszlopot, mely a' boldogság karjai közé, az ígért földérvet vezetne. Itt a' kebelben, itt benne fejlődik, barátim, a' jövő; mert a' mely nemzet becsületesen lelkesedni tud a' hazáért, az kötelességét — habár késik is — bár milly körülmények között el nem felejteti: hatalma rabbá teszi a' körülményeket, 's a' rég elhalt boldogságból új jövőt terem. A Grachusok eltemettetének, de élve maradt az, mit eltemetni nem lehet, az élv, — mert biztos menetét a' nemzetélet fejlődése körül becsületos lelkesedés vezette 's hamvaiból megszületett a' dicső *Marius*. 'S én ne örülhetnék-e annak, midőn a' közjó 's az emberiség

mellett lelkesedni látok! — midőn az érdemet elismerve, az ész isteni hatalmát méltányolva látom! Látok fogékonyságot e' nemzet lelkében a' szép és jó iránt. Nemzetről szólok, mert alig van megye, mely e' jelen társas-körben néhány lelkeseb egyénéi által személyesítve nem volt. Megismerkedtünk egymással, tapasztalók a' tiszta hazaszeretetet, a' közremunkáló szándék becsületességét. Hallottuk szónokolni a' dicső *Kazinczyt*: virágok nyitak ajkain, ha reményről beszélt, 's fájdalma csendes nyárej reggele, mely zugva pusztít, a' midőn kiront. Kik hallók őt többször 's mindig egyforma szépséggel szólani: nem tudtuk mit csudáljunk benne inkább: a' roppant tudományosság-e, vagy azon lelki erőt, mely érzelmei kifejtésében túlkrozzé magát! És a' gondolatok, azon magas reptű hattyni a' fájó kebelnek!... de minek lelni akarni azt, mit lelni hiven nem lehet! — Egy buzgó ohajtás nyilvánítták most *B. J.* táblabíró által, mely roppant vizsgálóra lelkesíté az egész társaságot. *Petőfit*, a' nép magasztos lelkű költőjét akarták hallani. Engedett a' közkívánatnak 's szólott „a' nép nevében“, „dalaim“ 's még egy költeményt mondott el különkülön ohajtások következtében. Mit írjak *Petőfiről*, hogy meg ne sértsem írói tehetőségem korlátoltsága által azon isteni érzelmek magasztosságát, mely iránta lelkemben él? *Petőfi!* nagy eszmék vannak e' névhez csatolva, melyek, mint igaz gyöngyök hullámozzák át a' világot, melyet ő hatalmas lángesze által minekünk alkotott. Hol állunk most a' mult időkhez képest? azon időkhez, midőn nagyon idegen tengerből szedtük a' gyöngyöket, idegen kertből nemesítettünk virágokat, idegen honból szivtunk levegőt, lelkesedést a' művészetnek? ki adott, uraim! költészetünknek saját nemzeti helyet? ki vezetett el a' nagyrészt énelv-

gős küziléstől? ki tekintett be a' nép életébe, hogy örömeinek 's fájdalmainak szavakat adjon 's az isteni szikra hatalma által felemelje a' hangot, melyet ők értenek 's az érzést, melyet ők érzene? Oh, uraim! ne hagyjátok elmondanom, érdemeinek leírásával csak sérteném azoknak nagyságát. Ti, kik értitek 's felfogni bírjátok! jól tudjátok, ki ő? Vigyázzatok! 'S látni fogjátok, ki fog lenni még! A' vidéki itt levők vetekedve siettek megismerni Petőfit 's átölelni, 's a' nagyszerű elismerés egy életboldogságot ért. Most a' haza veterán irodalmi bajnokát aka-

rák hallani, Vörösmarty Mihályt, ki rekedtsége daczára is engedett a' közki-vánatnak 's elmondá „országház“ című költeményét. Ki nem ismeri a' mi nagy-nevű költőnk szellemét? Fertály századja táplálja e' nemzetet magasztos lelke teremtményeivel 's még ismertetnünk kel-lene őt? Nem, nem! megszerbenők a' nagy-gyar nemzetet. Egressy Gábor, a' legjobb 's tanultabb 's mégis tán legszerényebb magyar színész, Petőfinek az „Eletképek“-ben megjelent „Örült“ című művét sza-valta. — Szelestey L.

Közi: *Ferenczi Zoltán.*

Levél Dézsről.

(Eletképek 1846. II. 21. sz. nov. 21.)

Dézszen, nov. 10-én. — Egy közgyűlési lakomát közlők ezennel az olvasó közönség-gel. Megyénkigazgató főbírája, Nemes Jó-zsef, ki a' nemzetiség 's haladás zászlója alatt nyilvánított buzgalmaért minden di-cséséretet érdemel, miután tegnap a' köze-bédet megadta, mára különösen is barátságos asztalához szólítá megynék értelmesebb 's lelkesebb egyéneit. A' barátságos ebéd vége felé vig poharak ürítésével lelkes áldomásszavak mondattak legelőbb is azon köztiszteletben álló egyénekért, kik gróf Haller Sándor indítványára megynék székbirói közé soroztattak (Deák Fe-rencz, Klauszál, Kossuth, Szemere Bertalan, Liszt Ferencz, Vörös-marty Mihály); — ezután az unióra tért által a' beszélgetés, 's ennek fővös volta többektől lelkes szavakban tolmá-csoltatott. Majd Haray Victor, gr. Teleki Sándor titoknoka által elszavaltat-ván Petőfinek „Erdélyben“ című költeménye, melyben az unióra 's lélek legmélyebb fenekéről szakadt hangokon buzdítja a' két testvérhon fiait, — e' köl-temény hallása lebűvölt és kiragadt ma-gunkból; a' költőt lelkes „eljen“ kiáltások között több ízben megtapsoltuk, 's nevét tisztelettel zengedeztettük ajkainkon. E' költeményt Petőfi közelebről Erdélyben Koltón, gróf Teleki Sándornál írta. A' gróf maga is szavalta Petőfinek egy más, „Örült“ című, ugyanakkor írt köl-teményét: mit hasonlólag nagy bámulat-tal hallgattunk. Milly dicső elégtétel ez Petőfinek, rágalmazói 's ellenségei elle-nében! Minő mély és szent érzelmei vonulnak át költő e' művein, 's a' lángész villámai mennyire lobognak bennök csuda-

varázs játékokban, hogy szívet és lelket leigézzenek! Mint lesznek e' művek hallá-sára nevetésgesekké az amolgyan Zerffy-féle puffok, melyek a' világnézési kritika összeböngézett reminiscenciáiból oly fen-héjázó önhitséggel dobáltatnak a' „Hon-derű“ hasábjain Petőfi érdemei kisebbitése tekintetéből, — holott Petőfi a' „Honderű“-től csak azért sem érdemelte volna ezt, mert szerkesztőjét a „Pesti divatlap“ban hozzáírt költeményében, bizonyosan any-nyira halhatatlanította, hogy a szerkesztő összes művei ezt felényire sem tehetend-ték. De úgy hiszem, az a' tengerhab-fő, mely a' tudományok összes tengeré-ből szereti magát kicsucorodva láttatni, önrozzantságában minden mélyebb viz-gáló előtt összehull, 's egy legkisebb szél-változás által merőben lefúvatik. — Petőfy (!) lantjáról a' hangok a' nemzet lelkeré-pattannak le, 's képesek azt minden nagyra és nemesre gyujtani. Nem kell nekünk cosmopolita költő, millyenről Zerffy ha-donáz: nemzeti költő kell nekünk, ki oda emeljen, hová jellemünknel fogva szűltetve és teremtve vagyunk. — És Petőfit ilyen-nek akarjuk, hogy megmaradjon 's min-den erejét e' térre összpontosítsa. — A' lakoma késő estig tartott, hol a' többek között a' most szőnyegen levő urberről is hazafias értekezések tartattak. A' külön elemeknek egy nemzettestbe való olvas-tása főbb ohajtása minden buzgó hazafi-nak; a' magyar nemzetiséget a' széles hazában mindenhová kiterjeszteni ohajt-juk: — egy nyelv, egy érdek, egy jog, egy szabadság! — ez közös jelszavunk.

Szentimrey.

Közi: *Ferenczi Zoltán.*